

Správa z 15. bienálnej konferencie Európskej asociácie pre sociálnu antropológiu (EASA), Štokholm, 14.–17. 8. 2018

Mobilita ľudí sa v uplynulých desaťročiach stala jednou z najvýraznejších čŕt každodenného života spoločností a komunít. Bezprecedentný pohyb ľudí súvisí s narastajúcou globalizáciou, ekonomickými a environmentálnymi krízami, politickým násilím, či etnickými konfliktmi. Súčasnú mobilitu ľudí umožňuje predovšetkým rýchla a dostupná doprava a uľahčujú ju aj moderné komunikačné a informačné technológie. Pohyb ľudí nadobúda viacero podôb – od turizmu, cez pohyb pracovnej sily, až po migráciu utečencov. Rozdielne podmienky, za akých ľudia migrujú, sa však výrazne podieľajú aj na formovaní sociálnych nerovností. Ľudská mobilita taktiež podmieňuje mnohé mediálne reprezentácie a politické diskurzy.

Vzhľadom na postavenie ľudskej mobility v každodennom živote súčasných komunít a spoločností je preto pochopiteľné, že sa dostala do stredobodu pozornosti v poradí už 15. bienálnej konferencie EASA. Jedno z najväčších stretnutí sociálnych a kultúrnych antropológov v Európe sa uskutočnilo v treťom augustovom týždni roku 2018. Podujatie prebiehalo od utorka do piatka na pôde Štokholmskej univerzity. Za nosné témy stanovili organizátori konferencie ostávanie, pohyb a usadzovanie sa ľudí (angl. *staying, moving, settling*). Inými slovami, konferencia mala ambíciu nazrieť aj za hranice jednoduchej definície mobility. Cieľom organizátorov bolo vytvoriť priestor na diskusiu o širších kontextoch a dôsledkoch rôznych podôb migrácie ľudí.

Na konferenciu sa prihlásilo viac ako 1400 účastníkov, ktorí pôsobia na univerzitách a výskumných inštitútoch nachádzajúcich sa prevažne na starom kontinente, v severnej Amerike, ale aj v ďalších krajinách ako napríklad Austrália, Izrael, Brazília, Etiópia, alebo Čile. EASA 2018 ponúkla

účastníkom jednu celokonferenčnú prednášku, tri plenárne stretnutia a viacero diskusných stretnutí. Účastníci mali tiež možnosť vybrať si zo 164 tematických panelov, 17 workshopov, ôsmich tematických filmových prezentácií a mnohých ďalších sprievodných podujatí.

Jedným z najsilnejších momentov konferencie bola utorňajšia hlavná prednáška Shahrama Khosraviho, profesora sociálnej antropológie na Štokholmskej univerzite. Podobne ako neskoršie plenárne stretnutia sa hlavná prednáška uskutočnila vo veľkolepých priestoroch Auly Magna. Khosravi sa v svojej prednáške venoval problému „ilegality“ a deportability migrantov. Prednášajúci sa vo svojom vystúpení prihlásil k teórii, ktorá definuje nelegálneho alebo pololegálneho migranta ako konštrukt vytvorený deportačným režimom. V súčasnom kontexte bezprecedentnej mobility ľudí totiž práve deportačný režim napomáha udržiavať predstavu o tom, že suverénne štáty spravujú kontrolu nad svojimi územiami. Migračný režim zároveň produkuje dostatok lacnej a disciplinovanej pracovnej sily a charakteristickým spôsobom formuje skúsenosti migrantov.

Autor hlavnej prednášky, ktorý bol v minulosti donútený utiecť z Iránu do Švédska, svoj výskum založil čiastočne na autoetnografickej metóde. Keďže väčšina antropológov píšucich o „ilegalite“ migrantov takúto osobnú skúsenosť nemá, Khosravi ponúkol originálny pohľad na spomenutý problém. Prednášajúci zdôraznil, že dnešní ilegalizovaní migranti sú konfrontovaní s procesmi, ktoré výstižne pomenoval pomocou obmeny nosných tém konferencie ako *walling, unsettling, stealing*. Privilegované spoločnosti sú dnes podľa Khosraviho posadnuté stavaním hraničných múrov. Takýmto spôsobom prinášajú pocit neistoty do každodenného života menej privilegovaných spoločností a komunít. Migranti spoza hraničných múrov prichádzajú vždy neskoro do vopred definovaného sveta, kde sú nútení čakať na rozhodnutia

o pobyte, živiť seba a svojich blízkych a neustále meniť svoje plány podľa aktuálnych okolností. Aktéri pôsobiaci v rámci deportačného režimu takto okrádajú migrantov o ich čas.

Nielen hlavná prednáška, ale aj témy plenárnych stretnutí rezonovali s nosnými témami konferencie. Cieľom stredajšieho stretnutia tak bolo prediskutovať otázku produkcie antropologických poznatkov v kontexte deportačného režimu a mobility ľudí. Prvé plenárne stretnutie sa zameralo najmä na pozicionalitu antropológov a druhy naratívov, ktoré antropológia produkuje. Štvrtkové stretnutie sa zasa venovalo téme nazvanej *Migranti, utečenci a verejná antropológia*. V tomto bloku ma zaujalo najmä vystúpenie Marie-Claire Fobletsovej z Inštitútu Maxa Plancka pre sociálnu antropológiu. Angažovaná antropologička s právnickým vzdelaním sa v ňom zamerala na dôsledky uplatňovania migračného a azylového práva v Európe, ktoré ovplyvňuje stratifikáciu súvisiacu s čiastočným alebo dočasným pričlenením migrantov. Fobletsová vo svojom vystúpení načrtla možnosti etnografického výskumu v procese tvorby nových zákonov a ďalších právnych predpisov, ktoré reflektujú situáciu v Európe v kontexte tzv. utečeneckej a migračnej krízy.

Témou tretieho plenárneho stretnutia sa tiež stala mobilita. Piatkové stretnutie sa však venovalo mobilite antropológov ako zamestnancov v akademickom prostredí. Piatkovému stretnutiu predchádzalo zasadnutie členov EASA, na ktorom boli prezentované výsledky dotazníkového prieskumu zameraného na pracovné podmienky antropológov. Na prieskume, ktorý realizovala iniciatíva PrecAnthro, sa zúčastnilo vyše 1000 respondentov z 57 krajín. Výsledky ukázali, že za posledných päť rokov vycestovala do inej krajiny za zamestnaním viac ako polovica respondentov. Výsledky však ukázali aj to, že približne 65 % respondentov pracuje v akademickej sfére bez trvalého úväzku. S narastajúcim ve-

kom respondentov sa zvyšoval aj skepticizmus voči možnosti získania trvalého úväzku v budúcnosti. Piatkové stretnutie umožnilo najmä začínajúcim antropológom kriticky reflektovať problém prekarizácie práce v akademickom prostredí.

Pokiaľ ide o panelové stretnutia, prebiehali od utorka do piatka v ranných a popoludňajších hodinách. Okrem prezentácií ponúkli najmä priestor na diskusiu o širokom spektre tém ako napríklad sexuálne násilie v každodennom živote diaspóry, konšpiračné teórie a praktiky problém ľudských práv a politickej subjektivity, problém ticha, mlčania a mobility alebo otázka utečencov v nekozmopolitnom, rurálnom prostredí. Panelové stretnutia poskytli ucelený prehľad o výskumoch, ktoré realizujú aktívni účastníci konferencie. Vystúpila na nich viac než desiatka antropológov pôsobiacich v Českej republike na Karlovej Univerzite, v Akadémii vied Českej republiky, na Univerzite v Hradci Králové, Masarykovej Univerzite, ako aj vo Francúzskom ústave pre spoločenskovedný výskum (CEFRES).

Výskumní pracovníci z Etnologického ústavu AV ČR, v.v.i., spoluorganizovali dve panelové stretnutia. Luděk Brož s Ericou von Essenovou zo Švédskej univerzity poľnohospodárskych vied zorganizovali panel *Double Others? Non-human Migrants and Changing Moral Economies of Hunting* a Helena Patzerová s Meghou Amrithovou z Inštitútu Maxa Plancka pre štúdium náboženskej a etnickej diverzity spoluorganizovali panel *Ageing, Care and Transnational Mobilities*. Svoje panelové bloky Brož a Patzerová zamerali na výskumné témy, ktorým sa aktuálne venujú. Kým v prípade Patzerovej ide o transnacionalizmus a pracovnú migráciu, Brož v súčasnosti pracuje na projekte orientovanom na výskum vzťahov medzi ľuďmi a divo žijúcimi zvieratami v kontexte prudkých spoločenských zmien a environmentálnych kríz.

Jedným z problémov, na ktoré stretnutie antropológov v Štokholme poukázalo,

sú aj pretrvávajúce nerovnosti medzi akademickými pracoviskami v postsocialistickej časti Európy, severozápadnej Európe a Severnej Amerike. Načrtnutému problému sa účastníci konferencie venovali v rámci diskusie zorganizovanej pri príležitosti 30. výročia založenia EASA. Adam Kuper a Kirsten Hastrupová na úvod diskusie zdôraznili, že organizácia už od momentu svojho založenia presadzovala politiku integrácie antropológov z tzv. východnej Európy. Diskusia pokračovala vystúpením Michala Buchowského, ktorý poukázal na rozpor medzi politikou EASA a realitou. Buchowski premietol účastníkom panelu mapu, ktorá názorne ukázala, že autori všetkých hlavných prednášok, ako aj účastníci plenárnych zasadnutí a diskusií

na EASA 2018 pôsobia predovšetkým na pracoviskách nachádzajúcich sa na západnej strane bývalej železnej opony.

Ďalšia konferencia EASA, ktorá sa uskutoční v roku 2020 v Lisabone, prináša v tomto smere istú nádej na zmenu. Sľubnou sa zdá byť napríklad aktuálna iniciatíva pod vedením Chrisa Hanna, ktorej cieľom je vytvoriť Vyšehradskú sieť antropológov (*Visegrad anthropology network*). Ak členovia tejto skupiny zorganizujú konferenciu EASA 2020 a podajú tematické návrhy na panelové stretnutia, hlas antropológov z tzv. východnej Európy nepochybne zaznie výraznejšie na jednej z najkvalitnejších konferencií v oblasti sociálnej a kultúrnej antropológie.

Michal Šípoš